

Мовленнєва ситуація. Елементи мовленнєвої ситуації (мовець (адресат), слухач (аудиторія), предмет мовлення, умови успішного спілкування). Особистість мовця (чарівність, артистизм, впевненість у собі, щирість, обізнаність, об'єктивність, доброзичливість)

Мета (формування компетентностей): предметні: елементи мовленнєвої ситуації; ключові: успішне спілкування; комунікативні: володіння мовленнєвою ситуацією; інформаційні: результативний пошук необхідної інформації; загальнокультурні: екологія мовлення та навколишнього середовища.

Будь-яке передання думок за допомогою слів є мовленнєвою подією. Це може бути монолог, діалог, диспут, окрема фраза або навіть вигук.

Компоненти мовленнєвої події

```
graph TD; A[Компоненти мовленнєвої події] --> B[Мовленнєва ситуація]; A --> C[Мовленнєва поведінка];
```

Мовленнєва
ситуація

Мовленнєва
поведінка

Мова наша багата, їй властива розвинена синоніміка та варіантність на фонетичному, лексичному і граматичному рівнях. Наше завдання — розвинути в собі здатність оптимального вибору мовних засобів відповідно до предмета розмови, співрозмовника, мовленнєвої ситуації.

Поняття **«мовленнєва ситуація»** є базовим поняттям лінгвопрагматики — науки, що вивчає, як людина поводить себе в процесі мовного спілкування і як використовує мову для впливу на адресата. Від чого залежать особливості мовної поведінки людини? Як виявилось, від багатьох причин та факторів. Сукупність цих чинників і називається мовленнєвою ситуацією.

Основні елементи мовленнєвої ситуації

- **кількість учасників** — мовець (адресат) — один слухач, мала група, широка аудиторія;
- **суспільний статус учасників спілкування** (рівні партнери, учень—учитель, людина старшого віку);
- **мета спілкування** (обмін думками, повідомлення якоїсь інформації, вплив на спосіб мислення чи естетичні відчуття адресата, відстоювання власної позиції щодо обговорюваного питання);
- **характер контакту** між мовцем і адресатом (безпосередній контакт, спілкування на відстані);
- **місце і характер спілкування** (в якій обстанові — офіційній чи неофіційній — воно відбувається).

«Людина може стати рабом ситуації,
а вся ідея риторики полягає в тому,
щоб зробити людину господарем
ситуації...»

Мовленнєва поведінка

• **власне слова** як звукові комплекси — словесна поведінка;

• **звучання висловлювання** (інтонація, сила звуку, тон, темп мовлення, тривалість пауз) — акустична поведінка;

• **міміка, жести, погляд, поза** — невербальна (несловесна) поведінка;

• **міра просторової близькості** учасників спілкування — просторова поведінка.

Мовленнєва поведінка у процесі спілкування переслідує певну мету.

Комунікативна мета (ціль) — це результат, якого хоче досягти адресант (мовець).

Комунікативна мета

- Поінформувати і переконати;
- спонукати до дії;
- обговорити проблему;
- знайти істину;
- висловити своє розуміння і оцінити це;
- принести задоволення співрозмовникові й собі від процесу спілкування;
- дати вихід власним емоціям;
- створити певну психологічну атмосферу.

Кожен учасник мовленнєвої події повинен чітко уявляти свою мовленнєву роль і мовленнєві ролі своїх співрозмовників.

Мовленнєва роль спілкування

Адресант (мовець) — той, хто про щось інформує

Особистість мовця:

- чарівність;
- артистизм;
- упевненість у собі;
- щирість думок;
- доброзичливість;
- обізнаність із предметом мовлення

Адресат (слухач(и)) аудиторія — той, хто одержує інформацію

Уважний слухач

- виявляє щире зацікавлення до висловлювання;
- доброзичливий;
- співчутливо зацікавлений;
- ставить доречні запитання

Для досягнення мети суб'єкти спілкування користуються певними способами, що їх називають стратегією і тактикою мовленнєвої поведінки.

Комунікативна стратегія — це комплекс мовленнєвих дій, спрямованих на досягнення мети.

Комунікативна тактика — це підпорядкований комунікативній стратегії конкретний спосіб досягнення мети: відбір мовних ресурсів і адаптація їх до конкретної ситуації спілкування. Основою комунікативної тактики є обґрунтування будь-якого положення, судження. Вона співвідноситься з комунікативним наміром.

Комунікативний намір — це тактичний хід, що є практичним засобом руху до відповідної комунікативної мети.

Як стати приємним співрозмовником

- Вітайтеся й усміхайтеся;

- цікавтеся проблемами, які хвилюють вашого співрозмовника;

- виявляйте дружнє ставлення до людей, не очікуючи, коли вони виявлять свої симпатії до вас;

• дотримуйтеся правил спілкування;

• звертаючись до співрозмовника, називайте його ім'я;

• вживайте якомога більше слів, які підкреслюють шанобливе ставлення до людей: *даруйте, перепрошую, вибачте, будь ласка; не ображайтеся; я не мав наміру чинити вам прикроці; на жаль (на превеликий жаль, щиро жалкую, шкода), але ситуація не дозволяє;*

• у товаристві не намагайтеся переговорити всіх, дайте можливість висловитися іншим;

• будьте тактовні: спершу подумайте, чи не образить те, що ви хочете сказати, а потім уже кажіть;

• будьте уважним слухачем, виявляйте зацікавленість розмовою, підтверджуючи це словами: *я вас уважно слухаю; кажіть, будь ласка, це дуже цікаво;*

• послуговуйтеся лише нормативною лексикою, не вживайте слів із забарвленням іронії, зневажливості, негативних оцінювань.

Однією з умов успішного спілкування є дотримання мовленнєвого етикету (від фр.— вироблені суспільством норми поведінки).

Мовленнєвий етикет українців вироблявся впродовж тисячоліть і відбиває культурні традиції народу, загальнолюдські моральні цінності — доброзичливість, повага, привітність, гречність.

За змістом, характером та умовами спілкування розрізняють кілька етикетних мовних формул, (звертання, вітання, знайомство, запрошення, прохання, вибачення, втішання, комплімент, побажання, вдячність, прощання тощо), завдяки яким створюється певна тональність комунікативної дії.

При цьому треба добре засвоїти чинники, що впливають на вибір словесної формули та тональності в кожній ситуації, наприклад:

- вік, стать, соціальний статус адресата;
- особливості характеру співрозмовника;
- комунікативні умови (*час, місце, тривалість спілкування*);
- характер взаємин між співрозмовниками та ін.

У процесі спілкування, у тому числі й офіційному, особливе значення має категорія ввічливості — звертання, вітання, прощання, подяка, вибачення, прохання, комплімент.

Комплімент (фр. вітання) — слова, що містять невелике перебільшення позитивних якостей людини (розумово-вольових, морально-етичних), а також стосуються зовнішнього вигляду тощо. Комплімент допомагає викликати симпатію співрозмовника, піднести йому настрій, зробити приємність. Він допомагає людям спілкуватися, жити разом, працювати.

Варто відзначити ще одне правило ввічливості, яке діє у всьому світі,— це усміхайтеся! Усмішка як засіб становлення добрих стосунків між людьми. Вона триває одну мить, а пам'ять про неї часто зберігається назавжди. Вона створює щастя в домі, атмосферу доброзичливості у справах і служить паролем для друзів.

Наприкінці ХХ ст. завдяки розвитку комп'ютерних технологій з'явилося так зване віртуальне спілкування — спілкування з віртуальним співрозмовником у віртуальному просторі за допомогою електронних засобів. Спілкування в Інтернеті набуває великого значення і поступово стає одним з основних видів комунікації людей у світі.

Інтернет-стиль — нове мовне явище: він поєднує окремі ознаки розмовного, художнього, публіцистичного, офіційно-ділового і наукового стилів. Крім того, у мережі стирається різниця між усним і писемним мовленням. Як відомо, одиницею усного мовлення є діалог. Одиницею писемного мовлення є текст, який має бути уніфікованим, стандартизованим і нейтральним. На екрані монітора змішується усне і писемне мовлення, стирається межа між діалогом і монологом, а також наявна емоційна забарвленість. Змінити ситуацію неможливо через різний мовний рівень відвідувачів Інтернету. Але жодному стилю такі тексти не відповідають